

The Water Crisis - an Opportunity for Reflection & Growth

1. משנה מסכת תענית פרק א

משנה ה

[*] הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה :

משנה ו

[*] עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין עליהם עוד שבע שהן שלש עשרה תעניות על הצבור הרי אלו יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות בשני מטין עם חשיכה ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת :

משנה ז

[*] עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנשואין ובשאלות שלום בין אדם לחברו כבני אדם הנזופין למקום היחידים חוזרים ומתענים עד שיצא ניסן יצא ניסן ולא ירדו גשמים סימן קללה שנאמר (שמואל א' י"ב) הלא קציר חטים היום וגומר :

2. תלמוד בבלי מסכת תענית דף י"א עמוד ב

ואמר רבי ירמיה בר אבא: אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד

3. רש"י מסכת תענית דף י"א עמוד ב

אין תענית צבור בבבל - לענין איסורי חומרי תענית אמר רבי ירמיה למילתיה, שהיו נוהגין בו כעין אבילות, שהיו אוכלין מבעוד יום ואסורין בנעילת הסנדל, אלא תשעה באב בלבד.

4. תוספות מסכת תענית דף י"א עמוד ב

אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד - פירוש שהיה להם הרבה גשמים.

5. חידושי הרמב"ן מסכת תענית דף טו עמוד א

עכשיו אני חוזר לפרש קצת דברים שצריכין לי ביאור מה שאמרו לעיל ("א"ב") אין ת"צ בבבל אלא תשעה באב בלבד, וראיתי בפ"י רש"י ז"ל (פסחים נ"ד ב') מפני שאין צריכין למטר כל כך אין גוזרין עליהם תענית בחומר זה, והנה לפי' הזה בשאר ארצות שבחוצה לארץ שהן צריכין למטר כא"י יש תענית צבור, ועוד קשה דא"כ דוקא לגשמים אבל לשאר צרות שמתריעין עליהם למה לא יהיו נוהגין תענית בחומרות הללו ואטו תשעה באב תענית גשמים הוא, ואם תאמר שאין סדר זה אלא לגשמים אבל לשאר צרות אין גוזרין תענית ציבור בחומרות אלו, זו שיבוש יותר מן הראשונה

6. חידושי הרמב"ן מסכת תענית דף טו עמוד א

והראב"ד ז"ל כתב דהא דאמר שמואל אין ת"צ בבבל אלא תשעה באב בלבד, יש מפרשים משום דבבבל טובעניי נינהו, ולא מילתא היא אטו תשעה באב משום גשמים הוא על צרה אחרת היא, והלא על כל צרה אחרת מתעניין וא"כ מאי שנא בבל מא"י, אלא אין שום תענית ציבור בבבל שיאסרו במלאכה מפני שהם עניים, ולא ברחיצה וסיכה מפני שאין האויר בריא וכן נעילת הסנדל, כל אלו דברי הרב ז"ל, והנה לפי דבריו נמי אין הענין נוהג אלא בבבל שיש להם העוני הזה והחולשה הזאת, ועוד בתשמיש המטה לדבריו אסורין הם, ושמה יש לדחוק בדבריו ולומר שלא רצו להטריח על הצבור בשאר ארצות לפי שיש מקומות שהם עניים וחלושים ומקומות שיש בהם צנה יתירה וצריכין לנעילת מנעל וסנדל, וכיון שבטלו קצת הדברים מהם בטל דין תענית צבור והשוו כל המקומות בכך חוץ מארץ ישראל, ומ"מ דברים חלושים הם ואין בהם טעם וריח, אלא הטעם הנכון מפני ששנינו ב"ד גוזרין על הצבור, ואין בחוץ לארץ ב"ד שהדיוטות הם ואין כח בגזרתם להשוות תענית שלהם לתענית של תורה שהוא יח"כ, ותשעה באב שהוא גזרת נביאים.

7. חידושי הרמב"ן מסכת תענית דף טו עמוד א

וראיתי בירושלמי כתיב יצא חתן מחדרו זה נשיא וכלה מחפתה זה אב ב"ד ר' חלבו אמר לר' יודן נשיא פוק עמן בצערן עביד א"ר יוסי הדא אמרה אילין תענין דאנן עבדין לית אינון תענין למה דלית נשיא עמן, וגם זה מן הטעם המבטל דין ת"צ בבבל וכל חוצה לארץ, לפי שאין שם נשיא ולא אב ב"ד שמתעניין עמהם ולובשים חלוקים של ישראל והן שגוזרין התענית על הצבור והצבור מקבלים עליהם דעתם וגזרותיהם, וכדאמרינן נמי לקמן (כ"ד א') דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אודעי לר' יוחנן ולר"ש בן לקיש לצפרא אודיענהו א"ל ריש לקיש לר' יוחנן הא לא קבלינן א"ל אנן בתרייהו גרירנן, הילכך כיון דקבלה נמי לא צריכא הו"ל תענית צבור, אבל בחוץ לארץ שאין נגררין אחר נשיא וכל אחד ואחד צריך קבלה בפני עצמו כתענית יחיד הוא וזהו טעם נכון וברור, ומה שאמרו אין ת"צ בבבל כלומר אין תענית בחוצה לארץ, שכן חכמים מזכירין בתלמוד חו"ל בשם בבל כמו שאמרו אין דנין דיני קנסות בבבל מפני שאין סמיכה אלא בארץ, והוא הלשון והטעם לתענית צבור כמו שפירשתי כנ"ל, ומן הטעם הזה נלמוד שלא אמרו בקולא זו אלא שלא יאסרו במלאכה ועינויין הללו, אבל לענין תפלות מתפללין כ"ד ברכות בחוצה לארץ ומתריעין ויש להם נעילה כמו שכתבתי למעלה דלענין אפוש רחמי לא גריעי, ומצאתי להר"מ במז"ל שהוא סבור שאין מפסיקין בתענית ואין נוהגין בחומרות אלו אלא על הגשמים, אבל מודה שמתפללין בהם כ"ד ומתריעין ומתפללין נעילה בכל מקום, ואין זה נכון

8. חידושי הריטב"א מסכת תענית דף יב עמוד ב

ודעת הגאונים ז"ל שלא נאמר זה אלא לענין חומרי איסור היום בהפסק מבעוד יום ושאר עינויין, אבל לענין תפלות ובקשות תענית צבור הוא שאין בזה צורך לגזירת נשיא וכל צבור רשאי לבקש רחמים על עצמו, הילכך אף בתעניות שלנו יש נעילה ז' ברכות והתרעות כמו בא"י, וכן הנהיגו הגאונים ז"ל, ואף על פי שאין התרעה לדברי הכל אלא או באחרונות בלבד לדעת רבינו ז"ל, או אף באמצעיות לדעתנו, לא מפני שראוי לומר ז' ברכות והתרעות אלא בתענית החמור כט' באב באיסור ענויין, שזה אינו כי מה ענין זה אצל זה, אלא לפי שההתרעה סוף בקשת רחמים, והיא בהגיע עת צרה שאין לה המתנה כדכתיב (במדבר י') וכי תבוא מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם, מאחרים ההתרעה וגם סדר הברכות עד האחרונות שעובר זמן הגשמים, ובצמחים ששנו ושאר צרות שאין להם המתנה שנינו (י"ח ב') שמתריעים עליהם מיד, ולעולם אין הברכות וההתרעה תלוין בחומרי תעניות רחיצה ונעילת הסנדל וחביריו, ובודאי דלמעוטי הוא אמרו חוץ מט' באב בלבד לומר שאין דיני שמואל אלא בדיני ט' באב, ומחומרי ט' באב הוא בלחוד דאמעוטי תעניות של בבל, לא מכ"ד ברכות והתרעה ונעילה שאין בט' באב כדאיתא בפרק מקום שנהגו (נ"ד ב.')

9. חידושי הריטב"א מסכת תענית דף יב עמוד ב

נמצאת למד שלענין חומר יום התענית ולהפסיק מבעוד יום צריך תענית צבור שתהא הסכמה אחת וצירוף אחד, אבל לברכות והתרעות כל צבור וצבור רשאי להתחייב בכך, אלא שאין לעשות כן אלא בהגיע עת צרה שזמנו עובר והשעה דחוקה וצריכה רחמים, כך קבלתי לשיטה זו מפי מורי נר"ו בשם רבינו הגדול ז"ל, וליכא למינדא מיניה.

10. ערוך השולחן אורח חיים סימן קיז סעיף ט

ודע שיש מן הגדולים שהזהירו דגם בשעת עצירת גשמים אצלינו בימות החמה שכתבנו לשאול בשומע תפלה מ"מ לא יאמרו ותן טל ומטר רק ירבו בתחנונים בפסוקים ומזמורים של מטר וכתב ששני גדולים נענשו על זה [ב"ח והביאו המג"א סק"ג] אבל יש חולקים בזה [ט"ז סק"ב] וכן המנהג הפשוט אצלינו וכבר נדפס בסידורים תפלה לעצירת גשמים שומע תפלה ויש בה ותן טל ומטר ואין לפקפק בזה ורק יזהרו שלא לומר תפלה זו רק בעצירת גשמים הרבה שרואים שהתבואה מקולקלת ולא בעצירה מועטת וגם כתבו שגם בשבת מזכירים י"ג מדות ואומרים פסוקים של מטר [מג"א שם] וזה לא נהגו במדינתנו

11. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן תקעה סעיף א

[א] סדר תעניות (א) שמתעניין בארץ ישראל על הגשמים כך הוא: הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים, (ב) מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות שלשה תעניות ב' וה' וב', (ג) <א> וכל התלמידים א ראוים לכך; ודין תעניות אלו (ד) כדין תענית יחיד.

12. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן תקעה

פסקו הגשמים בין גשם לגשם מ' יום בימות הגשמים, הרי זה מכת בצורת ומתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנם.

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן תקעה

סעיף יא

היו מתענים על הגשמים ונענו, כמה ירדו ויהיו פוסקין מן התענית, משיכנסו בעומק הארץ החרבה טפח; ובבינונית, שני טפחים; ובעבודה, שלשה טפחים (ושיעור כמה צריכין לירד לברך עליהם עיין לעיל סימן רכ"א).

14. רמב"ם הלכות תענית פרק ד הלכה יט

ירדו להם גשמים עד מתי יהיו יורדין ויפסקו הצבור מן התענית, משירדו בעומק הארץ החרבה טפח, ובבינונית טפחים, ובעבודה עד שירדו בעומק שלשה טפחים.

15. חגי פרק א

(א) בשנת שתלים לדרווש המלך בחודש הששי ביום אחד לחודש ה'ה דבר יקלקל ביד חגי הנביא אל-זרבלל בן-שאלתיאל פחת; היונה ואל-הושע בן-הוצק הפנה הגדול לאמר:

(ב) הן אמר יקלקל צבאות לאמר העם הזה אָמְרוּ לֹא עֲתִבָּא עֲתִבִּית יקלקל להבנות:

(ג) ויהי דבר יקלקל ביד חגי הנביא לאמר:

(ד) העת לכם אתם לשבת בבתים ספונים והבית הזה חרב:

(ה) ועתה הן אמר יקלקל צבאות שימו לבבכם על-דרכים:

(ו) זרעתם הרבה והבא מעט אכול ואין-לשבעה שתו ואין-לשכרה לבוש ואין-לחם לו והמשתכר משתכר אל-צָרוֹר נקוב:

(ז) הן אמר יקלקל צבאות שימו לבבכם על-דרכים:

(ח) עליו החר והבאתם עץ ונבנו הבית וארצה-בו ואכבד ואַכְבְּדָה אָמַר יקלקל:

16. מלבי"ם חגי פרק א

(ב) העם הזה אמרו לא עת. שהיה מקובל ביד האומה מפי הנביאים שלפני הגאולה האמתית צריך שיהיו מופתים בשמים ובארץ ושיהיה מלחמת גוג ומגוג, כמו שנבאו כל הנביאים שנבאו על אחרית הימים, והם ראו שבעת ההיא לא היה שום דבר מן ההכנות שצריכים להיות קודם הגאולה, אמרו לא עת בא עת ר"ל שעדיין לא יש העת שהיא הכנה על ביאת העת שיבנה בית ה', ואיך נאמר שבא עת הבנין אם עדיין לא יש העת שצריכה להיות קודם הבנין, עת האותות והמופתים, וגם שתנאי הבנין שיהיה להם מנוחה מן האויבים תחלה כמו שהיה בעת בנין בית שלמה, וגם עת המנוחה לא הגיע שהם משועבדים למלכי מדי ופרס, ועת הגאולה צריך להיות קודם עת הבנין (ד) העת לכם. ר"ל וכי על זה שתשבו בבתיכם ספונים יש עת, הלא גם לזה צריך שיבא העת שיעדו הנביאים שתשבו בשלוח ואין אתם שואלים בזה על עת מיועד, והבית הזה יהיה חרב? ע"ז תשאלו אם הגיע העת? (ה) ועתה כה אמר ה'. הלא תראו ותבחנו שצריכים אתם לבנות המקדש אם תשימו לבבכם על דרכים, ותראו עפ"י הנסיון שאין מעשיכם נרצים, כי.

(ז) כה אמר ה'. ולכן אמר ה' אחר שמן הבחינה הזאת תראו שה' רוצה בהבית תבינו שמה שלא הגיע העת של העת, ר"ל ההכנות הקודמות אל בנין הבית מההשגחה והנבואה והמופתים והגאולה, כי ע"ז יש תנאי שתשימו לבבכם על דרכים, היינו על דרכי הנפש שתשתדלו לשוב בתשובה ולתקן דרכים, ואז:

(ח) עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית. שאחר שתקדימו לתקן דרכים ארצה בו בהבית, ואז ואכבדה ויראו הנסים והשכינה וכבוד ה' נראה אל הבית ויהיה הבית הנרצה אצל ה':